

Луценко Ірина Сергіївна
викладач кафедри фінансів,
Одеський державний економічний університет

МИТНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЮЮЧІ АСПЕКТИ.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Свого часу лауреат Нобелівської премії Гуннар Мюрдаль зауважив, що «оподаткування – це найбільш гнучкий і ефективний, але й небезпечний інструмент соціальних реформ. Тут необхідно чітко знати, що робиш, щоб результати далеко не розійшлися з намірами» [1, с.188]. Саме податки є важливим дійовим інструментом не тільки щодо мобілізації доходів до бюджету, а й регулювання економічних процесів в країні. Податкова політика, яка є складовою державної економічної та фінансової політики, за умови членства України у СОТ та наявних процесів євроінтеграції, повинна формуватися з огляду на стосунки з зарубіжними країнами. Тому дослідження митного оподаткування як економічного регулятора зовнішньоекономічної діяльності набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років. В наукових працях вітчизняних та іноземних вчених-економістів, досить широко розглядаються питання митного оподаткування. Так, можна відзначити праці: О.П. Гребельника, С.І. Юрія, Н.П. Клепко, Д.Г. Черніка, В.Г. Свінухова, С.В. Халіпова, А.І. Кредісов, Б.П. Ярема та ін.

Проте варто зазначити, що серед сучасних наукових досліджень питання впливу митного оподаткування на розвиток зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання практично не розглядається.

Метою статті є аналіз митного оподаткування з точки зору фіскального та економічного впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання та встановлення факторів збільшення надходжень від мита до державного бюджету країни.

Основні результати дослідження. У продовж певного часу в фінансовій науці щодо визначення мита склалось дві концепції. Так, ще на початку ХХ століття французький економіст Ж. Кламажеран вказував, що мито вважалось певною мірою, платою за надані послуги; воно призначене для покриття видатків на побудову та утримання доріг, мостів, переправ, пристаней та майданів. Цю думку підтримують і у наш час фахівці в галузі економіки як Ю.А. Ровенський, Б.М. Угаров, Є.С. Шерстньов, які стверджують, що мито – це звичайний платіж, який має неподаткову природу [2, с.26]. Також такі науковці як Н.Є. Гринькова та О.О. Глущенко доказово стверджують, що «.....мито не є податком в повному розумінні цього слова, а є збором, хоча він є платежем, і при тому обов'язковим» [3]. Але є й інша позиція, яка стосується того, що мито є податком. Вітчизняний вчений О.П. Гребельник вважає, що «мито – це вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту та транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митних служб» [4, с.156]. Б.П. Ярема теж трактує мито як «податок на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України і за законом підлягають оподаткуванню» [5 с.12]. Аналогічної думки є А.П. Рум'янцев та Н.С. Рум'янцева [6]. А.І. Кредісов, Є.Г. Панченко надають визначення миту як податку, що сплачується тільки у зв'язку з ввозом іноземного товару в країну [7, с. 454]. Але на нашу думку мито встановлюється не тільки на імпорт, а й на експорт товарів.

Однак, навіть в законодавстві немає однозначного визначення цього поняття. В одних законодавчих актах надають однакове визначення податку та обов'язковому платежу [8, с.13]. В інших чітко визначають, що мито є податком на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України [9, с.159]. На нашу думку мито все ж таки є податком, бо йому притаманні ознаки обов'язковості, безвідплатності, нецільового призначення, безповоротності, тобто ті ознаки, що притаманні виключно податкам.

З'ясувавши, що мито у сучасних умовах розвитку економіки за своєю природою є податком, необхідно зупинити увагу на призначенні митного оподаткування у зовнішньоекономічній діяльності.

Митному оподаткуванню властиве значення фіскальності, хоча воно не є бюджетоутворюючим податком. Тому що мито займає незначну питому вагу, у середньому 7,5 %, в доходах Державного бюджету за останні вісім років. (див. табл. № 1)

Таблиця № 1.

**Динаміка фактичних надходжень мита до Державного бюджету
України та його частка у загальній сумі доходів бюджету
за 2000 – 2008 роки**

Роки	Мито, млн.грн	Загальна сума доходів до державного бюджету, млн.грн	Питома вага надходжень мита у загальній сумі доходів бюджету, у %	Темпи приросту надходжень мита, %	
				ланцюгові	базисні
2000	1336,6	36229,9	3,7	-	-
2001	1712,2	37518,5	4,6	28,1	28,1
2002	2116,8	44420,4	4,8	58,4	23,6
2003	3336,8	50020,9	6,7	57,6	149,6
2004	4687,4	65215,7	7,2	40,5	250,7
2005	6518,2	105330	6,2	39,1	387,7
2006	7245,0	137108	5,3	11,2	442,0
2007	9880,5	174254	5,7	36,4	639,2
2008	12124,6	241454	5,0	22,7	907,1

* Складено автором за даними [10]

Разом з тим, як свідчить аналіз даних наведених у таблиці № 1, абсолютні розміри надходжень мита до бюджету постійно зростають. Так, якщо у 2001 р. та 2002 р. порівняно з 2000 р. збільшення надходжень від митного оподаткування було у 1,3 та 1,6 рази або на 376 млн. грн та 780,2 млн. грн, тоді як у 2007 р. та 2008 р. порівняно з 2000 р. таке збільшення було у 7,4 та 9,1 рази або на 8543,9 млн. грн та 10788 млн. грн.

Зростання надходжень мита до бюджету обумовлюється наступними чинниками:

√ збільшення обсягів імпорту товарів до України. Так, вартість імпортованих товарів у 2008 році порівняно з 2007 роком зросла на 20,8 млрд.

дол. США або на 34,3 %. У свою чергу, імпорт товарів, оподаткований митом зріс на 48,5%;

√ внаслідок вступу України до СОТ було знижено ставки ввізного мита, що було призведено до зменшення контрабандного потоку товарів. Тобто відповідне зменшення ставок ввізного мита було компенсоване збільшенням товарного потоку, який декларується;

√ збільшення бази оподаткування, шляхом посилення контролю за визначенням митної вартості. Так, у структурі додаткових надходжень від коригування митної вартості імпортованих товарів ввізне мито становить 22 %.

√ удосконалення нормативного забезпечення шляхом уніфікації процедур справляння податків;

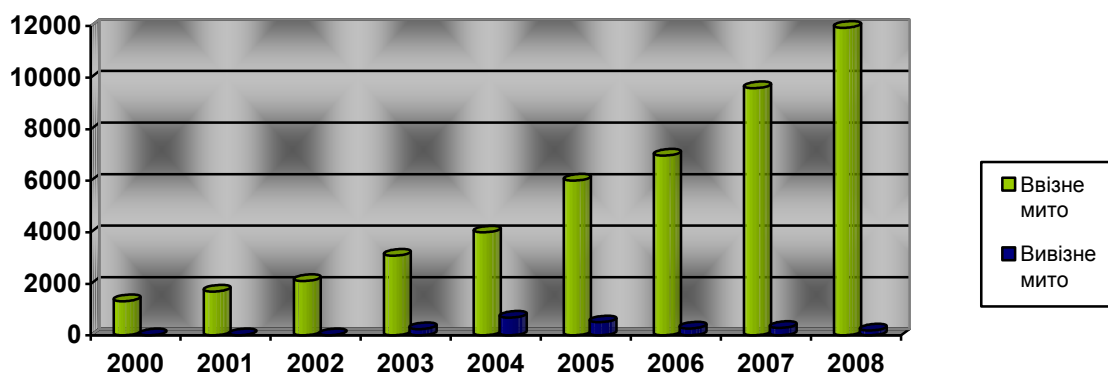
√ майже повністю припинено надання пільг за рішенням суду, що дозволило скоротити у 2008 році порівняно з 2007 роком умовні нарахування мита на 854,5 млн. грн. або на 15,5%;

√ девальвація національної грошової одиниці відносно до світових валют, як результат фінансової кризи.

Відповідно до діючого законодавства нашої країни мито є ввізне та вивізне. Надходження мита до Державного бюджету за його двома видами див. діаграм. № 1.

Діаграма № 1.

Надходження мита за видами до Державного бюджету України у 2000-2008 роки

*Складено автором за даними [10]

За даними надходженнями мита за видами до Державного бюджету України за досліджуємий період в загальному обсязі більшу частку складає ввізне мито, яке з кожним роком має тенденцію до збільшення.

Однак, у 2003 та 2004 роках спостерігається стрімке збільшення вивізного мита як в питомій вазі у структурі мита до 14,8 % та й у надходженнях до бюджету на 3079,5 %. Факторами цього зростання було:

√ зниженням у червні 2001 року ставки експортного мита на насіння соняшника з 23% до 17%, що призвело до збільшення обсягів експорту олійного насіння вже у 2003 році в шість разів.

√ заборона з жовтня 2002 року давальницьких схем щодо експорту насіння соняшника;

√ у 2003 році було запроваджено експортне мито на брухт, а з 2004 року на експорт природного та скрапленого газу.

Однак, зміни в українському законодавстві у березні 2005 року передбачали збільшення ставок на ввізне мита на природний газ в газоподібному та скрапленому стані у 2,5 рази, а з 2006 року у 3 рази, призвели до скорочення обсягів експорту за даною групою товару, яке в свою чергу обумовило зменшення надходжень до бюджету з експортного мита у ці роки.

Тенденція скорочення надходжень вивізного мита, що склалась у 2005 році продовжилась також і у 2008 році. Це призвело до зниження надходжень з експортного мита на 34 %.

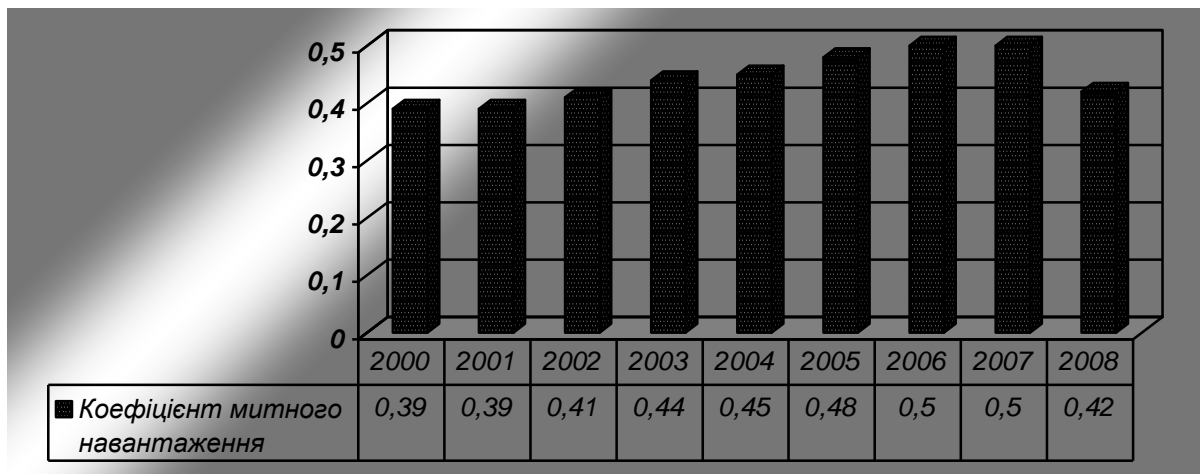
Варто зазначити, що митне оподаткування зовнішньоекономічної діяльності здійснюється не тільки у фіскальних цілях, а й з метою регулювання економіки. Так, ввізне мито на імпортні товари застосовують для створення сприятливих умов розвитку національного виробництва, регулювання конкурентного впливу іноземних товарів на вітчизняний ринок, захисту окремих галузей економіки від іноземних виробників, які можуть привести їх до збитковості, сприяння збалансуванню платіжного балансу, добросовісної конкуренції. Ввізне мито збільшує ціну товару й знижує його конкурентоспроможність. І хоча Україна після вступу до СОТ взяла курс до

лібералізації торгівлі. Однак, окремі галузі економіки ввізним антидемпінговим митом наша країна все ж таки захищає. Так, наприклад, антидемпінгове мито у розмірі 25,1% на деревостружкові плити ламіновані з Польщі діє до 1 березня 2010 року або введено теж саме мито тільки у розмірі 97,71% на побутову холодильну та морозильну техніку з Туреччини, яке діє з 07.2009 р. до 03.2013 р.

Разом з тим, результатами курсу лібералізації в митному оподаткуванні є зниження коефіцієнту митного навантаження на імпортні операції (див. діаграм. № 2).

Діаграма № 2.

Динаміка коефіцієнта митного навантаження за 2000 – 2008 роки

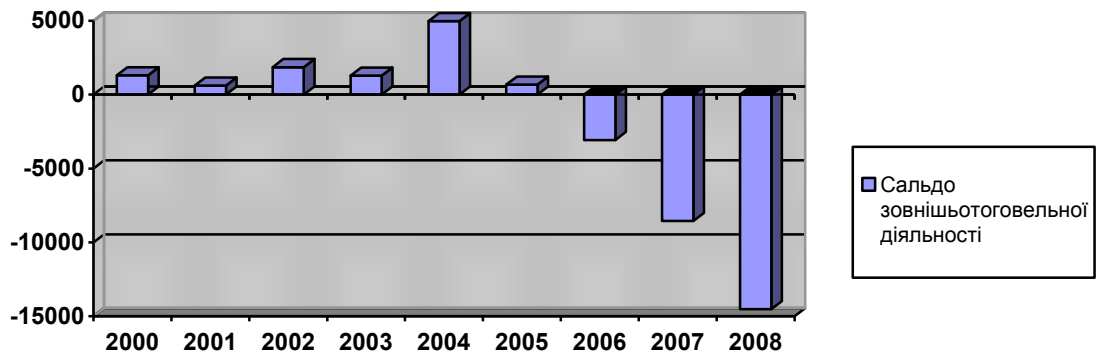

Складено автором за даними [10]

Крім того, за даними діаграми № 2 коефіцієнт митного навантаження імпорту показує якій напрямком має податкова політика нашої країни в сфері зовнішньоекономічної діяльності: протекційний чи ліберальний. Так, з 2000 року до 2007 року митне навантаження мало протекційне спрямування, оскільки з кожним роком коефіцієнт митного навантаження зростав та досяг значення 0,50 у 2007 році

Податкова політика в сфері зовнішньоекономічної діяльності впливає і на стан зовнішньоторговельного балансу. Так, у останні роки, з 2006 р. наша країна має від’ємне сальдо у зовнішньоторговельному обороті і це є несприятливим для національної економіки в цілому. (див. діаграм. № 3)

Динаміка сальдо зовнішньоторговельної діяльності за 2000-2008 роки

*Складено автором за даними [10]

Варто зазначити, що найбільш суттєво від'ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту збільшилось у 2008 році, що було обумовлено різким падінням вартісних обсягів експортних поставок через скорочення світового попиту, зниження цін на світових товарних ринках та спад вітчизняного виробництва. Але, з метою поліпшення стану зовнішньоторговельного балансу України, в країні з березня 2009 року вводиться 15 % надбавка до ввізного мита на легкові транспортні засоби та холодильники.

Крім того, економічним регулятором в нашій державі, так і в багатьох іноземних країнах виступає ще вивізне мито. Так, експортне мито встановлюється:

√ при дефіциті сировини важливої для національної економіки країни. Тому за роки незалежності нашої держави вводилось вивізне мито на живу худобу та шкіряну сировину з 1996 року, на соняшникове насіння з 2001 року, на металобрухт з 2003 року.

√ як фактор боротьби з інфляцією. Збільшення валютних надходжень до країни позитивно впливає не тільки на платіжний баланс країни, але й на стабілізацію курсу національної валюти країни.

√ як чинник проти міжнародних санкцій до країни експортера.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, проведений аналіз митного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання дозволяє зробити декілька висновків:

По-перше, основними факторами зростання надходжень до державного бюджету є: підвищення митних ставок, розширення податкової бази, скасування митних пільг, збільшення обсягів зовнішньоторговельного обороту країни. Однак, як показав аналіз митного оподаткування з точки зору фіскальності, підвищення митних ставок є неефективним інструментом поповнення дохідної частини державного бюджету. Бо, в результаті збільшення митних ставок зменшуються обсяги експортних та імпорتنих поставок або знаходяться схеми ухилення від такого оподаткування, що є наслідком зменшення надходжень до державного бюджету країни. На нашу думку, необхідно не збільшувати ставки мита, а розширювати базу оподаткування шляхом скасування необґрунтованих пільг.

По-друге, митне оподаткування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання не є бюджетоутворюючим податком. Тому при розробці стратегії податкової політики необхідно приділяти більше уваги регулюючому впливу митного оподаткування в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Оскільки, митне оподаткування, що було встановлено дослідженням, як економічний регулятор впливає не тільки на зовнішній сектор нашої країни, але й на внутрішній також.

Література

1. Myrdal G. The Political Element in the Development of Economic Theory. – London: Routledge & Kegan Paul, 1965. – XVI, 248 p.
2. Савченко Л.А. Фінансово-правовий механізм формування дохідної частини бюджетів: [Текст] / Л.А. Савченко, А.В. Цимбалюк, В.А. Капіца, М.В. Глух, Є.С. Мороз. Академія ДПС України. Курс лекцій. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – 356 с.

3. Гринькова Н.Є, Глущенко О.О. «Визначення понять та взаємозв'язку основних складових зовнішнього податкового середовища підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності»: [електронний ресурс]. - режим доступу www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/grineva.pdf
4. Гребельник О.П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи: [Текст] / Олександр Петрович Гребельник. Монографія. – К.: Київ.нац.торг.-екон. ун-т, 2001. – 488 с.
5. Ярема Б.П. Особливості оподаткування товарів при переміщенні через митний кордон України: [Текст] / Богдана Павлівна Ярема. Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 272 с.
6. Румянцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність: [Текст] / А.П. Румянцев, Н.С. Румянцева. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2004. – 377 с.
7. Кредісов А.І Менеджмент для керівників [Текст] / А.І. Кредісов, Є.Г. Панченко, В.А. Кредісов. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 556 с.
8. Закон України «О системе налогообложения» № 1251 – XII от 25.06.1991 г. [Текст] / Сборник систематизированного законодательства «Налоговая система. Хрестоматия»: ЗАО «Холдинговая компания «Блиц-Информ», 2006. – 242 с.
9. Закон Украины «О Едином таможенном тарифе» № 2097-XII от 05.02.1992 г. [Текст] / Сборник систематизированного законодательства «Налоговая система. Хрестоматия»: ЗАО «Холдинговая компания «Блиц-Информ», 2006. – 242 с.
10. Державна митна служба України: [електронний ресурс]. – режим доступу : www.customs.gov.ua